

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ УСТАНОВ

©2018 ХУТОРНА М. Е.

УДК 336.012.23; 336.71

Хуторна М. Е. Методологічні особливості оцінки ефективності функціонування системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ

Метою статті є обґрунтування методологічних аспектів оцінки ефективності функціонування системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ (СЗФСКУ). Комплексність та багатоаспектність проблематики забезпечення фінансової стабільності кредитних установ дозволили обумовити низку вимог. Це, своєю чергою, обумовило розробку методології оцінки ефективності функціонування СЗФСКУ, використовуючи аксіологічний, системно-функціональний підходи та теорію стейкхолдерів. У результаті автором описано основні критерії ефективності функціонування досліджуваної системи в розрізі груп стейкхолдерів та їх базових цінностей, на задоволення яких повинні бути направлені заходи суб'єктів СЗФСКУ. Також критерії ефективності системи розглядалися в розрізі економічної, соціальної, організаційно-управлінської та інституційної ефективності. При цьому останні описують ознаки внутрішньої ефективності функціонування СЗФСКУ, а перша група критеріїв є більш цінною в аспекті діагностики зовнішньої ефективності. Втім, обидва підходи є універсальними щодо можливості їх використання для оцінки даної системи як на мікро-, так і мезорівні. Також обидва підходи є взаємодоповнюючими, і лише їх одночасне використання може забезпечити комплексність діагностики системи, а отже, дієвість у виявленні як її недоліків, так і резервів підвищення ефективності.

Ключові слова: система забезпечення фінансової стабільності кредитних установ, види ефективності, критерії ефективності, об'єкти оцінки, аксіологічний підхід до оцінки, системно-функціональний підхід до оцінки.

Рис.: 3. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 9.

Хуторна Мирослава Емільвна – кандидат економічних наук, доцент, докторант, Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи» (ул. В. Чорновола, 164, Черкаси, 18028, Україна)

E-mail: lmiroslava7@gmail.com

УДК 336.012.23; 336.71

Хуторна М. Э. Методологические особенности оценки эффективности функционирования системы обеспечения финансовой стабильности кредитных учреждений

Целью статьи является обоснование методологических аспектов оценки эффективности функционирования системы обеспечения финансовой стабильности кредитных учреждений (СОФСКУ). Комплексность и многоаспектность проблематики обеспечения финансовой стабильности кредитных учреждений позволили выделить ряд требований. Это, в свою очередь, обусловило разработку методологии оценки эффективности функционирования СОФСКУ, используя аксиологический, системно-функциональный подходы и теорию стейкхолдеров. В результате автором описаны основные критерии эффективности функционирования исследуемой системы в разрезе групп стейкхолдеров и их базовых ценностей, на удовлетворение которых должны быть направлены меры субъектов СОФСКУ. Также критерии эффективности системы рассматривались в разрезе экономической, социальной, организационно-управленческой и институциональной эффективности. При этом последние описывают признаки внутренней эффективности функционирования СОФСКУ, а первая группа критериев является более ценной в аспекте диагностики внешней эффективности. Впрочем, оба подхода являются универсальными относительно возможности их использования для оценки данной системы как на микро-, так и мезоуровне. Также оба подхода являются взаимодополняющими, и только их одновременное использование может обеспечить комплексность диагностики системы, а следовательно, действенность выявления как ее недостатков, так и резервов повышения эффективности.

Ключевые слова: система обеспечения финансовой стабильности кредитных учреждений, виды эффективности, критерии эффективности, объекты оценки, аксиологический подход к оценке, системно-функциональный подход к оценке.

Рис.: 3. **Табл.:** 2. **Библ.:** 9.

Хуторна Мирослава Емільвна – кандидат экономических наук, доцент, докторант, Черкасский институт ГВУЗ «Университет банковского дела» (ул. В. Черновола, 164, Черкассы, 18028, Украина)

E-mail: lmiroslava7@gmail.com

UDC 336.012.23; 336.71

Khutorna M. E. The Methodological Peculiarities of Assessing the Efficiency of the System of Ensuring Financial Stability of Credit Institutions

The article is aimed at substantiating methodological aspects of assessing the efficiency of the system of ensuring financial stability of credit institutions (SEFSCI). Complexity and multidimensionality of issues of ensuring financial stability of credit institutions allowed to allocate a number of requirements. This, in turn, led to the development of methodology to assess the efficiency of SEFSCI, using axiological, system-functional approaches and the theory of stakeholders. As a result the author describes the basic criteria of efficiency of functioning of the researched system in the context of groups of stakeholders and their basic values, to satisfaction of which should be directed measures on the part of subjects of SEFSCI. The system's efficiency criteria were also considered in the context of the economic, social, organizational, managerial, and institutional efficiency. The latter describe the attributes of internal efficiency of SEFSCI, and the first group of criteria is more valuable in the aspect of the external efficiency diagnostics. However, both approaches are universal, concerning the possibility of their use for assessment of this system both on micro- and meso-level. Also, both approaches are complementary, and only their simultaneous use can provide a comprehensive diagnosis of the system, and hence the effectiveness of identifying both its shortcomings and the reserves of efficiency gains.

Keywords: system of ensuring financial stability of credit institutions, types of efficiency, efficiency criteria, objects of assessment, axiological approach to assessment, system-functional approach to assessment.

Fig.: 3. **Tbl.:** 2. **Bibl.:** 9.

Khutorna Myroslava E. – PhD (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree, Cherkasy Institute of the University of Banking (164 V. Chornovil Str., Cherkasy, 18028, Ukraine)

E-mail: lmiroslava7@gmail.com

Ознаки системного вирішення проблематики забезпечення фінансової стабільності кредитних установ в Україні почали з'являтися лише кілька останніх років. Так, в Україні лише у 2015 р. розпочалася робота зі створення інституційних рамок процесу забезпечення фінансової стабільності. По-перше, це надання макропруденційного мандата щодо забезпечення фінансової стабільності Національного банку України (затверджено статтями 6, 7, 57 Закону України «Про Національний банк України»), а, по-друге, – це створення Ради з фінансової стабільності (створена указом Президента України № 170 від 24.03.2015 р.) як міжвідомчого органу з метою забезпечення своєчасного виявлення і мінімізації ризиків, що загрожують стабільності банківської та фінансової систем держави.

Окрім цього, суттєвих змін зазнає мікропруденційна політика Національного банку України, зокрема це ініціювання використання нових інструментів та підходів до оцінки банківських ризиків, а саме: SREP (*Supervisory Review and Evaluation Process*), регулярного щорічного стрес-тестування, оцінки життєздатності банківських інституцій [1, с. 10].

Зауважимо, що змін зазнає також сприйняття забезпечення фінансової стабільності на рівні окремих фінансових установ. Відмітимо, що в даному контексті існують різні наукові погляди щодо об'єкта фінансової стабільності. Так, Л. О. Примостка [2], В. В. Лавренюк [3, с. 56] розглядають фінансову стабільність виключно як характеристику макроекономічної системи, зазначаючи, що на мікрорівні коректно говорити лише про фінансову стійкість. Своєю чергою, Т. Є. Унковська [4] науково обґрунтувала можливість застосування ознаки фінансової стабільності до економічних систем різного рівня (підприємств, домогосподарств, банківської системи, ринків, бюджетів, платіжного балансу, національної та світової економіки загалом). Зазначимо, що саме останній підхід корелює із зарубіжною науковою думкою, зокрема Г. Дж. Шинази (*G. Schinasi*) зауважує, що фінансова стабільність стосується всіх елементів фінансової системи (інфраструктури, установ та ринків) [5].

Ми поділяємо точку зору, що фінансова стабільність – це характеристика функціонування системи, однак, на нашу думку, вона стосується як макро-, так і мікроекономічних систем. При цьому вважаємо, що різні погляди на тлумачення поняття фінансової стабільності спричинено його комплексністю та багатоаспектністю, що й вимагає у процесі її забезпечення використовувати системний підхід. Поряд з цим розбудова системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ також повинна супроводжуватися формуванням методології оцінки ефективності функціонування такої системи, що є вкрай важливим в аспекті своєчасного виявлення як недоліків, так і резервів підвищення її дієвості та результативності.

Метою даної статті є обґрунтування методологічних аспектів оцінки ефективності функціонування системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ (далі – СЗФСКУ).

Зауважимо, що систему забезпечення фінансової стабільності кредитних установ ми тлумачимо як комплекс структурних компонент, які формують внутрішнє середовище для скоординованого функціонування її суб'єктів з метою розроблення та реалізації цілеспрямованих рішень щодо захисту її об'єктів від внутрішніх та зовнішніх загроз фінансовій стабільності на основі вибору методів, важелів, інструментів їх виявлення, нейтралізації, мінімізації та протидії, ураховуючи як умови зовнішнього середовища, так і рівень системної важливості окремих кредитних установ.

Наголосимо, що в межах нашої роботи ми обмежуємо сферу функціонування СЗФСКУ мікро- та мезорівнями, тобто досліджуємо методологічні особливості оцінки ефективності такої системи, яка функціонує на рівні окремої кредитної установи або їх сукупності, тобто, як сектора кредитних установ загалом, так і їх об'єднань, утворених за певними класифікаційними ознаками (наприклад, банківські, небанківські кредитні установи; депозитні, недепозитні кредитні установи; ритейлові; ті, що спеціалізуються на корпоративному обслуговуванні, кептивні, універсальні кредитні установи і т. п.).

Оцінка ефективності функціонування будь-якої економічної системи є важливим інструментом виявлення резервів та напрямів її вдосконалення. Саме тому при побудові методології оцінки ефективності функціонування СЗФСКУ, на нашу думку, важливо враховувати такі вимоги:

- ✦ забезпечувати комплексну діагностику ефективності досліджуваної системи, всебічно розглядати вплив результатів та ефектів функціонування СЗФСКУ на стан і діяльність суб'єктів оточуючого середовища.

З огляду на зазначене, на нашу думку, доцільним є формування методології оцінки ефективності функціонування СЗФСКУ, спираючись на теорію зацікавлених сторін. Останнє, своєю чергою, актуалізує необхідність опису інтересів стейкхолдерів, що повинні бути забезпечені у результаті ефективного функціонування системи. Тому вбачаємо доцільність використання ціннісного підходу для опису критеріїв ефективності СЗФСКУ з точки зору різних груп зацікавлених сторін;

- ✦ здійснювати оцінку ефективності функціонування СЗФСКУ з позиції як прямих, так і опосередкованих її результатів та ефектів.

Мається на увазі, що система забезпечення фінансової стабільності кредитних установ, з одного боку, є цілісним утворенням, функціонування якого характеризується низкою власних результатів, якість яких є відображенням ефективності системи. З іншого

боку, СЗФСКУ – це невід’ємна частина загальної системи управління діяльністю кредитних установ, як на мікро-, так і мезорівнях. За таких умов кінцеві результати діяльності кредитних установ є також наслідком ефективності функціонування СЗФСКУ, а отже, можуть трактуватися як її опосередковані результати/ефекти. При цьому обидва напрями оцінки є важливими: *по-перше*, дослідження з позиції безпосередньо самої системи, тобто проведення її самооцінки, дозволяє підвищити оперативність реакції її суб’єктів на певні негативні відхилення, диспропорції в її функціонуванні. *По-друге*, оцінка СЗФСКУ через призму результатів діяльності кредитних установ дозволяє робити висновки про значущість, дієвість, результативність функціонування досліджуваної системи, рівень та якість її координації з іншими цільовими системами в аспекті забезпечення та довгострокового утримання цільового рівня їх фінансової стабільності;

- ✦ діагностувати ефективність функціонування СЗФСКУ як на мікро-, так і мезорівнях.

Для цього важливо при виборі та побудові методологічного інструментарію оцінки ефективності досліджуваної системи враховувати необхідність забезпечення балансу між дієвістю та універсальністю обраних методів та прийомів діагностування. Ми

вважаємо це важливим з двох позицій: 1) використання всіма суб’єктами СЗФСКУ (як на мікро-, так і мезорівні) єдиних методологічних підходів до оцінки ефективності її функціонування сприяє синергетичній гармонізації результатів заходів, що реалізуються на різних рівнях функціонування цієї системи; 2) спільність підходів до інформаційно-аналітичного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень у рамках СЗФСКУ дозволяє суттєво зменшити методологічну прірву в аспекті системного осмислення та вирішення проблематики фінансової стабільності на макро-, мезо- та мікрорівнях. Проте тут необхідно звернути увагу на надважливість якості наукової обґрунтованості та рівня відповідності розроблених діагностичних підходів поставленим завданням та характеристикам економічного середовища; статистичної коректності технології оперування даними та надійності одержуваних результатів оцінки.

Поетапно деталізуємо представлені позиції. Насамперед, узагальнимо особливості оцінки ефективності функціонування СЗФСКУ на мікро- та мезорівнях (табл. 1), що в подальшому буде враховано як на етапі обґрунтування критеріїв, показників ефективності досліджуваної системи, так і у процесі розробки науково-методичного інструментарію її оцінки.

Таблиця 1

Зміст основних параметрів оцінки ефективності функціонування СЗФСКУ на мікро- та мезорівнях

Параметр оцінки	СЗФСКУ на мікрорівні	СЗФСКУ на мезорівні
Суб’єкт оцінки	Організаційний підрозділ установи або особа, відповідальна за контроль і моніторинг цільового рівня ФС	Комітет із забезпечення фінансової стабільності у структурі спеціалізованого регулятора за діяльністю кредитних установ
Мета оцінки	Виявлення резервів підвищення ефективності функціонування системи з метою забезпечення та утримання в часі цільового рівня ФС установи	Виявлення резервів підвищення ефективності функціонування системи з метою попередження та протидії фінансовій нестабільності сектора кредитних установ
Об’єкт оцінки	Сукупність ресурсів кредитних установ, які впливають на ефективність функціонування системи; методи та інструменти реалізації політики забезпечення фінансової стабільності кредитної установи	Інституційне та інституціональне забезпечення системи; методи та інструменти реалізації концепції забезпечення фінансової стабільності кредитних установ
Особливості оцінки внутрішньої ефективності системи та наукові підходи до оцінки	Повинна розглядатися на двох рівнях:	
	– діагностика функціонування СЗФСКУ як окремої цілісної підсистеми загальної системи управління діяльністю кредитної установи (<i>системно-функціональний підхід</i>); – оцінка системи через призму наслідків впливу якості її функціонування на рівень фінансової стабільності установи (<i>результативно-витратний, цільовий підходи</i>)	– діагностика функціонування СЗФСКУ як окремої цілісної підсистеми системи забезпечення стабільності фінансової системи (<i>інституційний підхід</i>); – оцінка системи через призму наслідків впливу якості її функціонування на стан фінансової стабільності сектора кредитних установ (<i>цільовий підхід</i>)
Особливості оцінки зовнішньої ефективності системи та наукові підходи до оцінки	Передбачає діагностику здатності системи не допускати поширення наслідків розвитку загроз на діяльність зовнішніх економічних агентів (найбільш актуально для системно важливих установ) (<i>системно-синергетичний підхід</i>)	Передбачає діагностику здатності системи протидіяти впливу ризиків сектора кредитних установ на стабільність фінансової системи (<i>системно-синергетичний підхід</i>)

Джерело: авторська розробка.

Наступним кроком у розвитку методології оцінки ефективності функціонування СЗФСКУ повинно стати обґрунтування авторської позиції щодо реалізації комплексного діагностування досліджуваної системи. На нашу думку, у даному аспекті доцільним є використання теорії зацікавлених сторін та аксіологічного підходу. Це дозволило нам описати основні критерії ефективності функціонування СЗФСКУ в розрізі груп зацікавлених сторін (табл. 2). Окрім цього, використання аксіологічного (ціннісного) підходу дозволяє розглядати досліджувану сис-

тему через призму її здатності задовольняти певну сукупність цінностей окремих зацікавлених осіб. Зауважимо, що для при тлумаченні поняття «цінність» спираємося на відносний підхід, тобто розглядаємо цінність нерозривно з її суб'єктами. Так, М. В. Серебро у своїй праці слушно зазначає, що «у ставленні до суб'єкта (людини) цінності служать об'єктами її інтересів, здійснюють роль повсякденних орієнтирів у предметній дійсності, обумовлюють різноманітність її практичного ставлення до навколишніх предметів та явищ» [6, с. 51].

Таблиця 2

Основні критерії ефективності функціонування СЗФСКУ у розрізі груп зацікавлених осіб

Група зацікавлених сторін	Критерії ефективності системи (як результуючі ефекти від її функціонування)	Базова цінність, що задовольняється (з позиції відповідної зацікавленої особи)
1	2	3
Клієнти (фізичні та юридичні особи нефінансового сектора)	Безперебійність доступу до фінансових послуг	Фінансовий добробут
	Цінова доступність кредитно-інвестиційних продуктів та послуг	
	Повнота та своєчасність виконання всіх контрактних зобов'язань кредитними установами	Юридична рівність
	Прозорість договірних відносин (вичерпне інформування клієнтів про умови надання фінансових продуктів та послуг)	
	Неухильність дотримання прав користувачів фінансових послуг	Фізична рівність
	Доступність фінансових послуг у часі та просторі (фізичні та високотехнологічні канали доступу)	
	Соціальна орієнтованість фінансових продуктів і послуг (розвиток житлового кредитування, освітніх кредитів, кредитів молодим сім'ям, спеціальних продуктів і послуг для пенсіонерів і т. п.)	
	Широка диверсифікованість продуктової лінійки	Соціальна рівність
Сектор кредитних установ	Стабільність та ефективність функціонування міжбанківського кредитного ринку	Фінансовий добробут
	Взаємовигідність взаємодії між кредитними установами в аспекті ефективного залучення та розміщення фінансових ресурсів з використанням різноманітних фінансових інструментів	
	Рівність умов для ефективного ведення бізнесу (насамперед, у розрізі вітчизняних і кредитних установ з іноземним капіталом)	Рівність бізнес-можливостей
Працівники	Інвестиції у людський капітал (підвищення кваліфікації)	Професійна компетентність
	Стабільність підвищення якості умов праці, у тому числі щодо оплати праці та системи винагороди	Фінансовий добробут, соціальна захищеність
Топ-менеджмент	Зростання кількісних та якісних параметрів бізнесу, без порушень встановлених внутрішніх і законодавчих обмежень (насамперед, щодо ризиків), а також очікуваний (запланований) рівень прибутковості	Ділова репутация
	Релевантність системи матеріальної винагороди діям топ-менеджменту щодо досягнення позитивних довгострокових ефектів	Визнання професійної компетентності

1	2	3
Суспільство (зокрема, місцеві громади)	Фінансова грамотність населення	Освіченість
	Позитивний вплив на стан економіки (участь у кредитуванні/фінансуванні економічно значущих проектів; обмеження/відмова від суперечливих бізнес-напрямів (навіть якщо вони законодавчо незаборонені); запровадження поглибленої експертизи (економічної, соціальної та екологічної) при реалізації проектного фінансування)	Збалансованість соціально-економічного простору
Акціонери, інвестори	Стабільність підвищення ринкової вартості бізнесу	Фінансовий добробут
	Високі кредитні рейтинги (зовнішнє рейтингування)	Бізнес-репутація
Спеціалізовані регулятори	Безумовність виконання нормативних вимог, превентивність формування фінансового запасу міцності (насамперед, проявляється у надлишковому виконанні нормативів капіталу), нетерпимість до незаконних дій	Захист інтересів вкладників
	Поглинання зовнішніх та внутрішніх шоків, нейтралізація процесів їх розсіювання в реальному секторі економіки	Стабільність економічного простору
Держава	Якість виконання уповноваженими кредитними установами функцій агентів держави у відповідних сферах економічних відносин	Захист економічних інтересів суспільства

Джерело: авторська розробка.

Відмітимо, що узгодженість, цільова підпорядкованість заходів суб'єктів СЗФСКУ ціннісним орієнтирам зацікавлених осіб створює підґрунтя для виникнення позитивних зворотних зв'язків, тобто посилює здатність системи до самоорганізації за рахунок підвищення внутрішнього конструктивного потенціалу, який, своєю чергою, перетворює вплив зовнішнього середовища в енергію і мотив певної перебудови системи з метою підвищення її життєздатності, стійкості та ефективності функціонування.

Так, розглядаючи це з точки зору клієнтів, відмітимо, що елементи СЗФСКУ, виконуючи відповідні функції для реалізації основної мети, впливають на фінансовий добробут, юридичну, фізичну та соціальну рівність клієнтів у межах тих взаємовідносин, що формуються між ними та кредитними установами. Ступінь їх задоволеності і є вимірником рівня ефективності функціонування системи з точки зору окремої групи зацікавлених сторін. При цьому ми не говоримо про те, що досліджувана система повинна бути здатною повністю задовольняти визначені нами цінності відповідних груп зацікавлених сторін (наприклад, клієнтів), оскільки це є результатом комплексної взаємодії широкого кола інститутів, як суб'єктивних (традиції, цінності), так і об'єктивних (освіта та наука, інститут права та законотворчості, стандарти бізнесу та ін.). Більше того, наприклад, зростання фінансового добробуту очікується як результат ефективного функціонування досліджуваної

системи з боку клієнтів, працівників та акціонерів кредитних установ.

Однак одночасне максимальне забезпечення добробуту для всіх виділених груп зацікавлених сторін з боку досліджуваної системи неможливе, а тому потребує оптимізаційного вирішення, за якого цільовою функцією буде формування майбутніх перспектив до стабільного розвитку кожної із зацікавлених сторін у контексті цінності «фінансовий добробут». Це, своєю чергою, вимагає визначення багатовимірної пріоритетності забезпечення цінностей (тобто, як у розрізі їх типів, так і груп зацікавлених сторін) залежно від рівня їх позитивного зворотного впливу на функціонування кредитної установи, рівень її фінансової стабільності. Звичайно, обґрунтування такої пріоритетності вимагає поглиблених емпіричних досліджень, обґрунтування їх взаємозалежності/взаємопов'язаності/взаємообумовленості, що стане предметом подальших наукових досліджень.

Зауважимо, що описаний аксіологічний підхід до оцінки може бути застосований для діагностики як внутрішньої, так і зовнішньої ефективності функціонування СЗФСКУ, а також як для мікроекономічного, так і мезоекономічного вимірів досліджуваної системи. При цьому, на нашу думку, забезпечення зовнішньої ефективності функціонування СЗФСКУ суттєво залежить від якості організаційної (у випадку мезорівня – інституціональної) структури досліджуваної системи; взаємозв'язків між її компонентами,

ефективності координації дій між відповідними організаційними одиницями (у випадку мезорівня – інституціональними одиницями), які безпосередньо залучені до процесу забезпечення фінансової стабільності кредитних установ; рівня відповідності інституційного середовища запитам системи, зокрема її здатності виконувати свої функції з метою реалізації поставлених завдань.

Поряд з цим, вважаємо за необхідне говорити про зміст та ознаки внутрішньої ефективності системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ. Вважаємо, що вона розкривається у здатності досліджуваної системи своєчасно ідентифікувати дисбаланси, які загрожують фінансовій стабільності кредитних установ, і приймати відповідні управлінські рішення щодо протидії/уникнення/мінімізації негативних наслідків їх критичного накопичення та прояву як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі діяльності кредитних установ. При цьому дані рішення повинні відповідати ресурсному потенціалу установ і поточним або потенційним умовам їх функціонування, а також сприяти задоволенню вищезазначених цінностей внутрішніх зацікавлених сторін. Внутрішня та зовнішня ефективність функціонування СЗФСКУ є тісно взаємопов'язаними та взаємообумовленими.

З агалом оцінка ефективності СЗФСКУ, спираючись на аксіологічний підхід та теорію стейкхолдерів, дозволить виділяти проблемні зони у функціонуванні досліджуваної системи, чітко ідентифікуючи відповідну групу зацікавлених сторін, а отже, і сукупність критеріїв ефективності СЗФСКУ, та певну сукупність їх цінностей. Тобто, використання такого методологічного підходу, на нашу думку, суттєво спрощує пошук сфери та напрямів удосконалення функціонування даної системи, що є невід'ємною умовою її розвитку та самовдосконалення. Це, своєю чергою, є рушійним чинником довгострокового утримання фінансової стабільності кредитних установ. Основні положення щодо технології оцінки ефективності функціонування СЗФКУ згідно з вищеописаним підходом представлено на *рис. 1*.

Іншою позитивною ознакою даного підходу є його універсальність з точки зору можливості використання ідентичної технології для оцінки ефективності функціонування досліджуваної системи як стосовно окремо взятих кредитних установ, так і їх сукупності. При цьому звичайно розробка системи індикаторів потребує диференційованого підходу залежно від типу кредитних установ, що досліджуються.

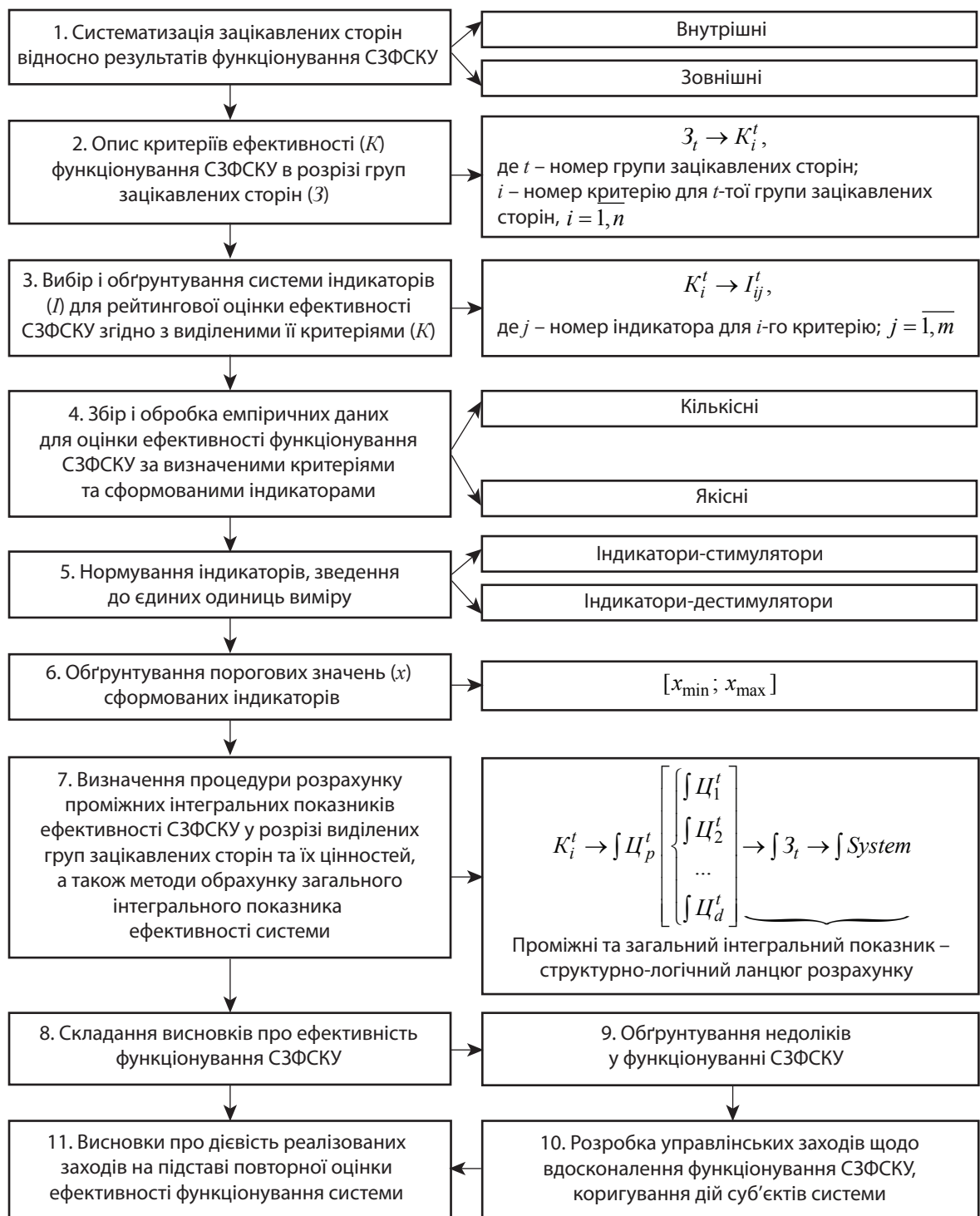
Поряд з цим, вищеописана ознака універсальності не поширюється на здатність застосування даного підходу до оцінки ефективності системи з позиції самої системи. Маємо на увазі, що вищеописаний аксіологічний підхід розглядає ефективність функціонування системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ з точки зору різноманітних

ефектів, які формуються установами під впливом дієвості досліджуваної системи.

Втім, вважаємо, що оцінку СЗФСКУ не можна вважати комплексною без діагностики особливостей функціонування самої системи. Візуалізація авторського розмежування границь прямих та опосередкованих результатів/ефектів функціонування СЗФСКУ подано на *рис. 2*. Подібний розподіл, на нашу думку, є важливим з точки зору оцінки СЗФСКУ, оскільки дозволяє забезпечити високу оперативність та своєчасність реагування суб'єктів системи в аспекті вдосконалення її функціонування залежно від рівня її ефективності. У межах нашого дослідження залежно від отримуваних прямих результатів та ефектів функціонування СЗФСКУ вважаємо за доцільне виділяти такі види її ефективності, спираючись на системно-функціональний підхід:

- ✦ **економічну** – відображає співвідношення отриманих економічних результатів (ефектів) та витрат на їх отримання. Оцінка ефективності функціонування системи в даному випадку зводиться до діагностики заходів, що реалізуються суб'єктами досліджуваної системи з точки зору комерційної доцільності їх виконання. Це пояснюється тим, що дані заходи повинні бути спрямовані на забезпечення цільового рівня фінансової стабільності за одночасного сприяння дотриманню достатнього рівня прибутковості кредитних установ;
- ✦ **організаційно-управлінську** – демонструє повноту досягнення цілей функціонування системи, насамперед своєчасність заходів щодо виявлення дисбалансів, які загрожують рівню фінансової стабільності, розробки та впровадження управлінських дій з метою попередження/протидії/мінімізації негативних їх наслідків;
- ✦ **інституційну** – розкриває розвиненість інституційного середовища відповідно до потреб досліджуваної системи, рівень його сприятливості для якісного виконання нею власних функцій. Виділення даного виду ефективності дозволить проаналізувати диспропорції, що виникають у рамках інституційного забезпечення функціонування СЗФСКУ;
- ✦ **соціальну** – представляє собою оцінку соціальних ефектів функціонування системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ для різних груп зацікавлених сторін.

Особливістю оцінки ефективності функціонування СЗФСКУ є необхідність урахування всіх розглянутих видів ефективності, кожна з яких визначається різними цільовими установками, об'єктами та критеріями ефективності функціонування СЗФСКУ (*рис. 3*).

Позначки: $\int U_p^t$, де $p = \overline{1, d}$ – проміжний інтегральний показник ефективності функціонування СЗФСКУ з точки зору задоволення нею p -ої цінності t -ої зацікавленої особи; $\int Z_t$ – проміжний інтегральний показник ефективності функціонування СЗФСКУ з точки зору рівня задоволення нею всієї сукупності цінностей t -ої зацікавленої особи; $\int System$ – загальний інтегральний показник рівня ефективності функціонування СЗФСКУ.

Рис. 1. Технологія оцінки ефективності функціонування СЗФСКУ, що базується на аксіологічному підході та теорії стейкхолдерів

Джерело: авторська розробка.

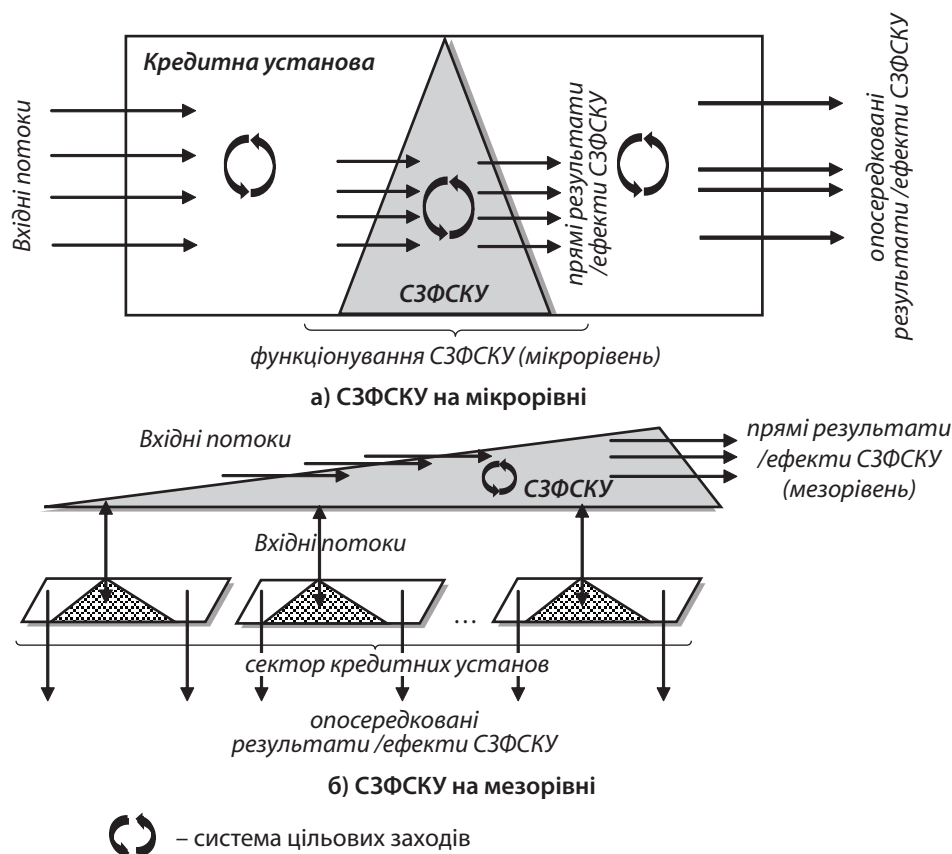

Рис. 2. Прямі та опосередковані результати функціонування СЗФСКУ на мікро- та мезорівнях

Джерело: авторська розробка.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи все вищезазначене, відмітимо, що до закономірностей оцінки ефективності досліджуваної системи варто віднести такі:

1. При оцінці ефективності функціонування СЗФСКУ, яка знаходиться на початкових етапах свого формування, насамперед домінує тенденція до використання показників економічної ефективності, тобто її оцінка на основі результативно-витратного підходу передбачає діагностику комерційної доцільності прийняття відповідних заходів суб'єктами досліджуваної системи.

2. У міру розвитку системи, її переходу до вищих рівнів організації все більша увага приділяється організаційно-управлінській, інституційній та соціальній ефективності функціонування системи. Її рівень дає підстави робити висновки про можливість утримання фінансової стабільності в часі. Тобто відбувається перехід від діагностики поточного стану системи до оцінки її внутрішнього потенціалу щодо довгострокового ефективного функціонування, що насамперед, визначається її здатністю до своєчасного виявлення дестабілізуючих ознак і прийняття раціональних управлінських рішень.

3. Економічна ефективність досліджуваної системи (насамперед, якщо вона служить виключною основою для прийняття управлінських рішень, а ви-

конання економічних нормативів спеціалізованих регуляторів розглядається не як інструмент забезпечення поточної та перспективної реальної фінансової стійкості, а лише як «законодавчий допуск» до ведення комерційної діяльності) може мати негативний вплив на організаційно-управлінську та соціальну ефективність, погіршувати якість функціонування кредитних установ з точки зору формування та використання внутрішнього потенціалу до забезпечення стійкого розвитку в часі на основі безперервного та ефективного виконання своїх функцій.

4. У міру інтенсифікації інноваційних процесів та їх імplementованості в діяльність кредитних установ, як на рівні продукування та продажу фінансових продуктів, так і в площині внутрішніх бізнес-процесів, забезпечення ефективності функціонування досліджуваної системи потребує також оцінки інституційної ефективності, оскільки саме інституційне середовище, а точніше, його невідповідність функціональним потребам системи, може суттєво ускладнити або звести нанівець зусилля суб'єктів даної системи. За даних умов забезпечення ефективного функціонування системи буде суттєво ускладнене, зокрема потребуватиме суттєво вищих фінансових витрат, тобто знижуватиме її економічну ефективність, а отже, і зацікавленість власників і топ-менеджменту в її підтриманні. Тобто, маємо на увазі ситуацію, за

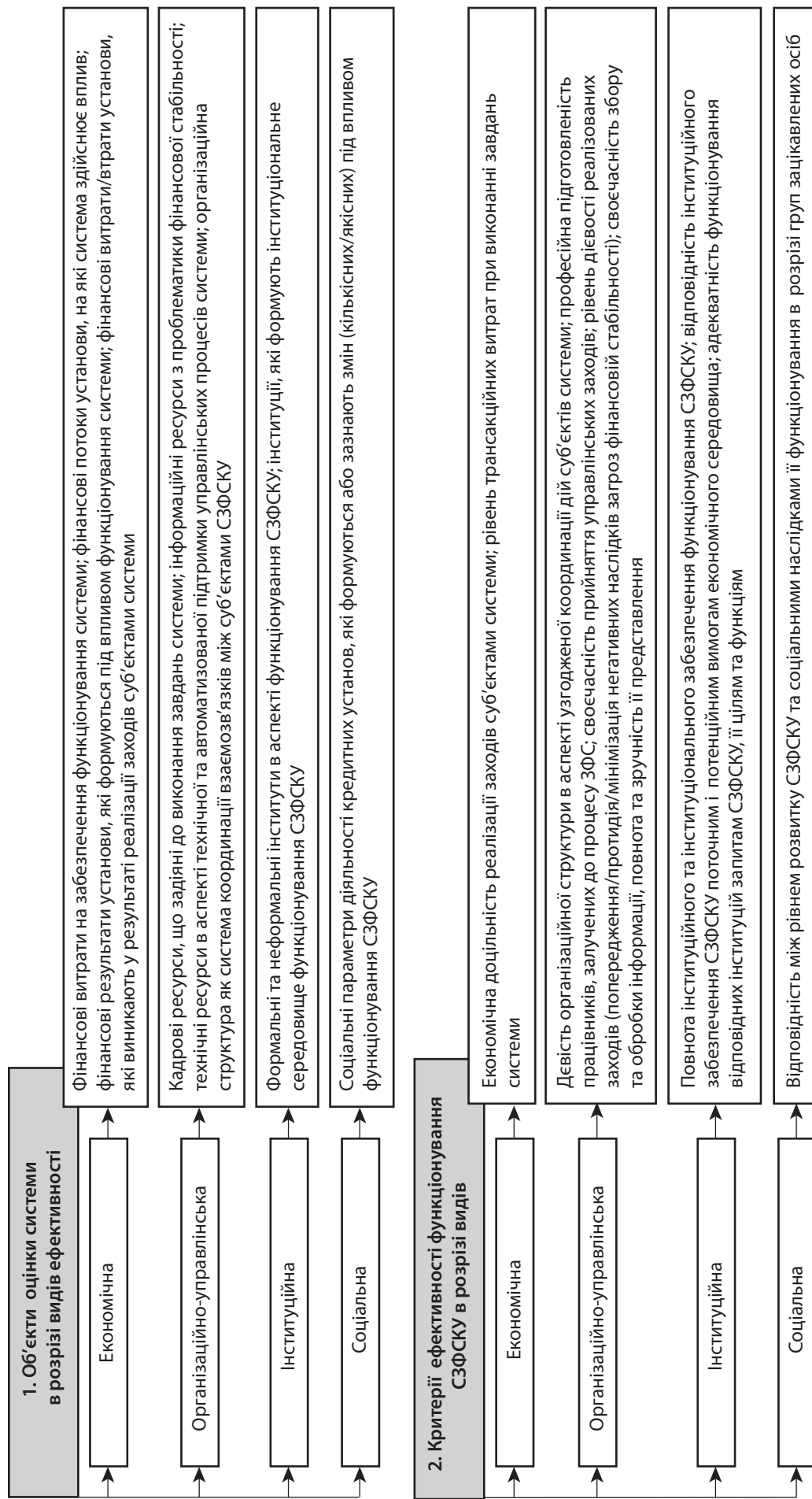

Рис. 3. Об'єкти та критерії оцінки ефективності функціонування СЗФСКУ згідно із системно-функціональним підходом

Джерело: авторська розробка.

якої розвиток інституційного та інституціонального середовища суттєво відстає від поточних викликів, які постають перед суб'єктами господарювання у відповідній економічній сфері. Так, наприклад, недовіра інформаційно-аналітичного інституту вимагає від кредитної установи (у контексті забезпечення фінансової стабільності) самостійного налагодження аналітичного дослідження зовнішнього середовища, рівень деталізації якого безпосередньо залежить від рівня диверсифікованості діяльності установи, масштабів її діяльності.

Також варто відмітити, що в умовах сучасної фінансової глобалізації сприятливе національне інституційне середовище системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ формується, як правило, шляхом імпорту інститутів або запозичення формальних норм з інституційних систем розвинених країн. Однак при цьому не завжди врахованими залишаються національні ментальні, соціокультурні аспекти, тобто неформальні інститути, які є головним підґрунтям для дієвості формальних перетворень. Тобто, не применшуючи важливості формальних інститутів, поряд з цим, ми розділяємо думку Д. Норта, який зауважує, що у будь-якій інституціональній системі останні займають лише невелику «видиму» частину. Головна ж частина інституціональної системи, що нагадує невидиму основу айсбергу, – це неформальні інститути: культура, традиції, стереотипи поведінки [7].

Своєю чергою, Е. Остром (*E. Ostrom*) протиставляє дієвість колективних неформальних норм і низьку результативність застосування ринкових методів при розподілі обмежених суспільних благ, якщо останні реалізуються без підтримки з боку неформального середовища: поглядів, традицій, переконань, стереотипів мислення [8, с. 149–157].

Зуважимо, що в нашому дослідженні ми дотримувалися такої ієрархії складових інституційного забезпечення системи фінансової стабільності кредитних установ: формальний інститут («правила гри») → регуляторний інститут → контролюючий (наглядний) інститут → інститут професійних об'єднань → інформаційно-аналітичний інститут. Дані компоненти є складовими формального інституційного забезпечення, яке перебуває в тісній взаємодії з неформальним, структуру якого представляємо так: інститут науки → інститут освіти → неформальний інститут (згідно з Дж. Ходжсоном «у головах людей» [9]). Відмітимо, що представлена ієрархія стосується не підпорядкованості інститутів один одному, а етапності їх формування або зміни відповідно до нових викликів. Саме це і повинно бути враховано у процесі оцінки інституційної ефективності функціонування системи забезпечення фінансової стабільності кредитних установ та відображається у вищесформульованих критеріях даного виду ефективності функціонування досліджуваної системи.

У подальшому наші дослідження будуть зосереджені на обґрунтуванні аналітичної частини процедури

оцінки, зокрема на формуванні системи показників для проведення комплексної оцінки ефективності функціонування досліджуваної системи, що потребуватиме їх диференціації а розрізі типів кредитних установ, а також урахування вищеописаного методологічного базису оцінки обраного предмета вивчення. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Сологуб Д. Перспективи банківського сектора – погляд регулятора / Презентація доповіді 19.10.2017 // CIS Bankers Ukrainian Banking Forum. Київ, 2017. 10 с.
2. Примостка Л. О. Макроекономічна рівновага та фінансова стійкість банків: теоретичний аспект. *Фінанси, облік і аудит*. 2012. № 20. С. 148–155.
3. Лавренюк В. В. Системно важливі банки та їх вплив на стабільність банківської системи: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2016. 232 с.
4. Унковська Т. Системне розуміння фінансової стабільності: розв'язання парадоксів. *Економічна теорія*. 2009. № 1. С. 14–33.
5. Schinasi G. Defining Financial Stability. IMF Working Paper. WP/04/187. 2004. 19 p. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/ef31/bd3236697c658746235e96ab920488ad5a3a.pdf>
6. Серебро М. В. Сутність та перспективи використання аксіологічного підходу в державознавстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція*. 2014. № 11. Том 1. С. 50–52.
7. Норт Д. Інститути, інституціональні зміни та функціонування економіки / пер. с англ. А. Н. Нестеренко. М.: Начала, 1997. 190 с.
8. Ostrom E. Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. URL: http://wtf.tw/ref/ostrom_1990.pdf
9. Ходжсон Д. Економічна теорія та інститути: манифест сучасної інституціональної економічної теорії / пер. с англ. М.: Дело, 2003. 464 с.

REFERENCES

- Khodzhsan, D. *Ekonomicheskaya teoriya i instituty: manifest sovremennoy institutsionalnoy ekonomicheskoy teorii* [Economic theory and institutions: a manifesto of modern institutional economic theory]. Moscow: Delo, 2003.
- Lavreniuk, V. V. "Systemno vazhlyvi banky ta yikh vplyv na stabilnist bankivskoi systemy" [Systemically important banks and their impact on the stability of the banking system]: dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.08, 2016.
- Nort, D. *Instituty, institutsionalnyye izmeneniya i funktsionirovaniye ekonomiki* [Institutions, institutional changes and the functioning of the economy]. Moscow: Nachala, 1997.
- Ostrom, E. "Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action". http://wtf.tw/ref/ostrom_1990.pdf
- Prymostka, L. O. "Makroekonomichna ravnovaha ta finansova stiikest bankiv: teoretychnyi aspekt" [Macroeconomic equilibrium and financial stability of banks: the theoretical aspect]. *Finansy, oblik i audyt*, no. 20 (2012): 148-155.
- Schinasi, G. "Defining Financial Stability". IMF Working Paper. WP/04/187. 2004. <https://pdfs.semanticscholar.org/ef31/bd3236697c658746235e96ab920488ad5a3a.pdf>
- Serebro, M. V. "Sutnist ta perspektivy vykorystannia aksiolohichnoho pidkhodu v derzhavoznavstvi" [Essence and perspectives of using the axiological approach in state studies]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser. : Yurysprudentsiia*. Vol. 1, no. 11 (2014): 50-52.
- Solohub, D. "Perspektivy bankivskoho sektora – pohliad rehu-liatora" [Prospects for the banking sector – the view of the regulator]. *CIS Bankers Ukrainian Banking Forum*. Kyiv, 2017.
- Unkovska, T. "Systemne rozuminnia finansovoi stabilnosti: rozv'iazannia paradoksviv" [Systemic Understanding of Financial Stability: Solving Paradoxes]. *Ekonomichna teoriia*, no. 1 (2009): 14-33.